

Тридцять років відновленого Наукового Товариства Шевченка. Лікарська комісія – перші кроки

Олександр Кіцера

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Львів, Україна

Документальні факти очевидців українського національного відродження 1980-х-1990-х років, процес відродження і перші кроки найстарішої української академічної наукової організації, передусім – її лікарської комісії Наукового Товариства Шевченка (ЛКНТШ), які відбувалися в останні роки існування Радянського Союзу на тлі, знаменних для науково - медичного суспільства подій того часу. Підкреслюється тісна співпраця лікарів – активних членів ЛКНТШ у всенародних патріотичних заходах того часу.

Ключові слова: національне відродження, лікарська комісія, Львів, Наукове Товариство імені Шевченка, Українське Лікарське Товариство, Народна Лічниця

Thirtieth Anniversary of the Renewed Shevchenko Scientific Society. Medical Commission - the First Steps

Oleksandr Kitsera

Danylo Halytsky National Medical University, Lviv, Ukraine

The revival of several Ukrainian public organizations took place against the background of changes inherent in the national policy of the Soviet Union in the last years of its existence.

The author, one of the participants of the Ukrainian national revival of the 1880-1990s, describes the process of revival and the first steps of the oldest Ukrainian academic scientific organization - Shevchenko Scientific Society, and first of all - its medical committee, among other manifestations of national revival in the late 1980s in Lviv and Ukraine in general.

The restoration of non-governmental Ukrainian organizations whose activities ceased in 1939-1940, took place against the backdrop of other events of that time that were significant for the medical community. Close cooperation among doctors, active members of the Society, in national patriotic events of that time, and the restoration of printed media of the Society is emphasized.

Keywords: national revival, medical commission, Lviv, Shevchenko Scientific Society, Ukrainian Medical Society, Narodna Lichnytsya.

OPEN ACCESS

DOI: 10.25040/ntsh2019.02.06

Для листування:

М. Львів, вул. Пекарська, 69, 79010
E-пошта: ookitsera@gmail.com

Стаття надійшла: 7.11.2019

Прийнята до друку: 17.12.2019

Опублікована онлайн: 26.01.2020

© Oleksandr Kitsera, 2019

ORCID ID

Oleksandr Kitsera,
<https://orcid.org/0000-0002-4457-6410>

Конфлікт інтересів: Автор декларує відсутність конфлікту інтересів.

OPEN ACCESS

DOI: 10.25040/ntsh2019.02.05

For correspondence:

69, Pekarska St., Lviv, 79010
E-пошта: ookitsera@gmail.com

Received: Nov, 7, 2019

Accepted: Dec, 17, 2019

Published online: Jan, 26, 2019

© Oleksandr Kitsera, 2019

ORCID ID

Oleksandr Kitsera,
<https://orcid.org/0000-0002-4457-6410>

Disclosures. No conflicts of interest, financial or otherwise, are declared by the author

Рис. 1. Доповідає Олександр Кіцера під час семінару «Здобутки членів відновленого НТШ в Україні в царині природничих наук» (Львів, 2019)

Мою розповідь належалося би розпочати з подій тридцятирічної давності (рис. 1). А проте...Я повертаюся до далекого вже 1964 року. 150 років від дня народження патрона ЛКНТШ. Національно свідомим львівським гірським туристам і альпіністам вдається добитися у комсомольського керівництва області дозволу відзначити цю дату масовим сходженням на панівну вершину українських Карпат Говерлу. Перша «Говерляна»... На вершину підіймається 600 осіб, серед яких і автор публікації. В наплечнику одного з них – погруддя Шевченка, дбайливо загорнене в м'яку тканину. Співаємо «Заповіт» (незабаром його виконання надовго заборонять). Серед керівного складу Шевченківської «Говерляни» - молоді науковці – майбутні дійсні члени НТШ: альпіністи Борис Білинський, Роман Базилевич і Олександра Кіцери – того часу – голова клубу спортивного туризму. Погруддя зняли наступного дня, чого і слід було чекати.

Кінець 1980-х. До мене на кафедру заходить той-таки Борис Білинський і запитує: «Як би ти подивився на відновлення діяльності Наукового Товариства імені Шевченка?». А мені ще не віриться, що це можливе. Хоча..ніби ж уже йде «перебудова». Наступного тижня приходить професор Ярослав Ганіткевич, вже з конкретними планами діяльності лікарської комісії ще, de facto, неіснуючого НТШ.

І, нарешті, 21 жовтня 1989 року. Зала Львівської обласної організації охорони пам'яток

історії та культури переповнена. Серед делегатів та гостей – 4 академіки, два члени-кореспонденти, 29 докторів та 47 кандидатів наук. Тут і там –сиві голови «дорадянських» членів НТШ, науковці з української діаспори. Із лікарів-науковців присутні Борис Білинський, Ярослав Ганіткевич, Юрій Коржинський, Степан Мартинів, Анна Рудницька, Павло Скочій (Скочій, Кіцера, 1989)

На трибуну виходить секретар Львівського обкому компартії Володимир Гончарук. Ну, звісно, а як же тут без компартії? А проте пан, вибачте ще товариш Гончарук «курує науку» і його сприймають прихильно. Чи не вперше з уст компартійного діяча звучать слова про українське національне відродження, українську національну науку. Виступають академік АН України (натоді ще УРСР) Р.Кучер. ветеран української науки Северин Пастернак, преставник американської асоціації музеїв доктор Мирон Стадник, літературознавець і історик з Варшави Євген Місило, професор з Канади Олег Ільницький, поет Роман Лубківський. Від лікарів-науковців слово бере професор Ярослав Ганіткевич. Він розповів про працю заснованої 1898 року лікарської комісії НТШ (ЛКНТШ) та представив програму роботи відновленої комісії.

Головою відродженого НТШ обрано члена-кореспондента АН України Олега Романіва (рис. 2) його заступниками – Юлія Бабея та Ярослава Ісаєвича. Головою лікарської комісії обрано професора Ярослава Ганіткевича (Скочій, Кіцера, 1989; Падох, 1990) (рис. 3).

Рис. 2. Перший голова Наукового Товариства імені Шевченка, професор Олег Романів

Рис. 3. Члени лікарської комісії НТШ з головою НТШ Олегом Романівим, 90-і роки. Анна Рудницька, Ярема Томашевський, невідома, Ірина Даценко, Олег Романів, Наталя Виноград (1 ряд зліва направо), Олег Кіцера, невідома, Ярослав Ганіткевич (2 ряд зліва направо)

Дещо пізніше, 20 листопада 1989 року у великій аудиторії Анатомічного корпусу Львівського медичного інституту відбулося засідання ініціативної групи ЛК НТШ. Обговорено і схвалено програму діяльності Лікарської Комісії. Обрано заступника голови Олександра Кіцера і секретаря Анну Рудницьку.

Вже через тиждень відбулося розширене засідання ЛК НТШ з участю голови НТШ члена-кореспондента АН України Олега Романіва та понад 100 викладачів, лікарів, студентів. Заслухано доповіді «З історії Наукового Товариства імені Шевченка» (О.Кіцера), «Історія лікарської комісії НТШ (А.Рудницька), розповідь Б.Білинського про поїздку у США, прийнято програму діяльності ЛК НТШ.

Наступне розширене засідання відбулося напередодні Різдвяних свят - 4 січня 1990 року. В ньому взяв участь гість із Києва, отоневролог, старший науковий співробітник Костянтин Тринус. Він поділився враженнями від наукової поїздки до США і передав у дар НТШ книгу, яка зберігалася в його сім'ї авторства Кирила Студинського, видану 1916 року «Діяльність Львівської духовної семінарії в часи Маркіяна Шашкевича». З доповіддю «Спадщина НТШ та її доля» виступив письменник Роман Горак. З різдвяними колядками та віншуваннями виступила студентська група «Медікус».

Члени ЛК НТШ взяли активну участь в «Українській хвилі» на честь Злуки ЗУНР і УНР, забезпечуючи нерозривність живого ланцюга на Золочівській частині траси (рис. 4).

Рис. 4. Афіша «Української хвилі» у 1990 році

На наступному засіданні ЛК НТШ склад Товариства поповнився новими достойними членами, відомими науковими меликами: Юліаном Дециком, Романом Рудим, Романом Орачем, Романом Дуткою, Михайлом Нетлюхом, Михайлом Подільчаком, Василем Боянівським та двома київськими вченими – Любомиром Пирогом і Костянтином Тринусом. Власне на цьому засіданні гостро поставлено питання підготовки україномовних підручників для студентів та українського медичного тлумачного словника. Вирішено звернутися до Міністерства Охорони Здоров'я та Ради Міністрів УРСР відновити видання українською мовою «Медичного журналу» та часопису «Українські Медичні вісті». Згодом до цієї діяльності долучився д-р Павло Джуль з США (рис. 5).

У березні 1990 року ЛК НТШ відгукнулася на заклик Ради Студентського Братства підтримати загальноінститутський страйк з вимогою звільнити заарештованих в Києві студентів. Цього ж часу члени ЛК НТШ активно включилися до боротьби за збереження і відновлення стрілецьких поховань на Збоїщах у Львові.

Продовженням «словникової теми» стала зустріч членів ЛК НТШ 19 березня 1990 року з професором Сорбони, директором Інституту Енциклопедії Українознавства, президентом Європейського осередку НТШ Аркадієм Жуковським, який розповів про

працю керованих ним установ та відповів на численні запитання слухачів.

Рис. 5. Професори О.Кіцера (ліворуч) і Є.Панасюк (у центрі), д-р П.Джувль (праворуч)

23 березня того ж таки 1990 року можна уважати днем народження, чи радше відродження видання «Лікарського збірника». Є.Озаркевичем у 1998 р. обрано редакційну колегію у складі професорів Ярослава Ганіткевича, Михайла Дубового, Михайла Подільчака та доцента Анни Рудницької. Подальшій праці над збірником присвячено і засідання 21 травня.

Упродовж 1990 – початку 1991 року лікарська комісія проводила конкурс на найкращу працю молодих лікарів-науковців з питань історії медицини в Україні, сучасних проблем охорони здоров'я в Україні.

16-17 березня 1990р. відбулася перша наукова сесія НТШ у Львові на тему «Наукове товариство імені Шевченка та українське національне відродження». Вперше за історію радянської України в цій конференції взяли участь численні делегації зарубіжних організацій НТШ за ініціативи Є.Озаркевича.

28 квітня 1990 року відродилося Українське Лікарське Товариство, яке постало 1910 року і насильно припинило свою діяльність «золотого вересня» 1939 року. Як новообраний Голова УЛТ у Львові я склав присягу на Св. Письмі і національному прапорі України. Головою Суду Лікарської честі обрано ветерана УЛТ всіма шанованого доктора Богдана Надрагу. В квітні 1990 року ми з професором Юрієм Туркевичем виступили з ініціативою вшанування Князя Української Греко-Католицької церкви, добродійця і мецената української медицини,

почесного члена НТШ митрополита Андрея Шептицького. Конференція готувалася в обстановці строгої секретності. До організації Урочистої Академії залучено, окрім ЛК НТШ, регіональну організацію «Меморіал», комітет захисту УГКЦ та товариство «Милосердя» (рис.6) Дійсний член НТШ, ректор професор Павловський дозволив провести захід в актовому залі Львівського медичного інституту. Оголошення про захід розповсюджено Львовом після обіду 3 травня (рис.7)

Рис. 6. На Урочистій Академії на пошану Митрополита Андрея Шептицького, Львів, 1990 р.

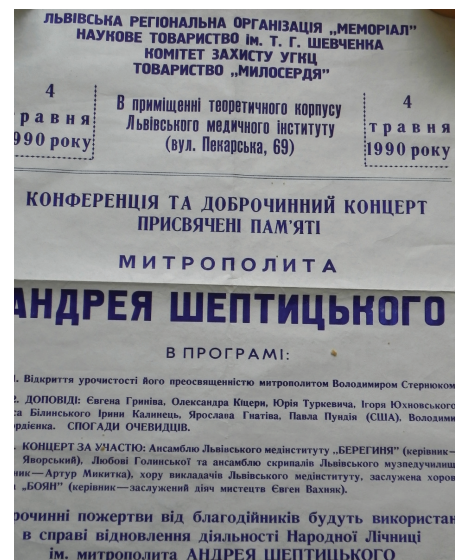

Рис. 7. Афіша першої конференції пам'яті Митрополита Андрея Шептицького

4 травня відбулася урочиста академія, поєднана з добродійним концертом за участі містоблюстителя митрополичого престолу архієпископа Володимира Стернюка. Тран-

сляцію слухали на прилеглий площі ті, кого не вмістила переповнена актовa зала.

Того ж часу організовано Медичну комісію Крайової ради Народного Руху України, яку очолив дійсний член НТШ професор Борис Білінський (рис. 8)

Рис. 8. Виступає Борис Білінський, голова Медичної Комісії РУХу

9 червня в Палаці Культури ім. Гаґаріна за широкої участі громадськості і духовенства відбулися установчі збори товариства «Народна Лічниця». Головою Ради товариства став лікар Юрій Дашо (рис. 9)

Рис. 9. На установчих зборах товариства «Народна лічниця», 9 червня 1990 р.

Наприкінці буремного 1990 року Лікарська Комісія НТШ, група науковців Львівського медичного інституту та Президія НТШ звернулися до Ради Міністрів УРСР і міністра охорони здоров'я України з проханням від-

новити видання україномовних медичних фахових журналів та часописів (Нечаєв, Библюк, Кіцера та ін.1991).

Того ж часу Українське Лікарське Товариство у Львові і Львівський державний медичний інститут виступили з ініціативою складання оновленого тексту присяги лікаря України. Ми, разом з Михайлом Павловським склали оновлений, українізований та християнський варіант клятви Гіпократa. На жаль, владні структури його відхилили, як надто патріотичний і надто християнський (Павловський, Кіцера, 1992).

1991 рік відзначився виходом в світ оновленого «Лікарського Збірника» НТШ, обсягом в 96 сторінок, позначеного 1 числом нової серії (рис. 10).

Збірник містив Відозву до лікарської громадськості, 9 наукових статей, огляд, три статті з історії НТШ та УЛТ, матеріали «Із спадщини НТШ, 8 ювілейних статей, хроніку подій та «Наш календар» (Лікарський Збірник, 1991).

Рис. 10. Обкладинка 1 числа нової серії «Лікарського збірника», 1991 р.

Того ж таки 1990 року у Львові та Києві (вперше в Україні) відбувся Третій Конгрес Світової Федерації Українських лікарських товариств (рис. 5). Українське лікарське Товариство у Львові, ядро якого складали

члени Лікарської Комісії НТШ успішно виграли боротьбу у компартійного керівництва за виконання на відкритті Конгресу українського національного гімну та встановлення на сцені Національного прапора, створило альтернативну культурну програму Конгресу (Корчак-Гординський, 1990; Програма культурних заходів, 1991).

Рис.11. На одному з засідань Лікарської Комісії НТШ:
Р.Дутка, О.Кіцера, Б.Білинський (зліва направо)

В часі серпневого путчу ГКЧП Українське Лікарське Товариство у Львові за участі активістів Лікарської Комісії НТШ готували сітку пунктів надання медичної допомоги учасникам актів непокори.

Потрібно відзначити, що становлення Лікарської Комісії НТШ відбувалося у тісній взаємодії інших українських патріотичних організацій, передусім Українського Лікарського Товариства (рис. 11). Нині ми, ветерани, з ностальгією згадуємо події тридцятирічної давності і покладаємо надії на нові успіхи молодого поповнення Товариства.

Література/References

1. Holubets M. Narodnyi Ruh Ukrainy [National Movement of Ukraine]. Lvivshchyna. Rik pershyi. Lviv-«Polli», 1988, 32 p [In Ukrainian].
2. Hotsko-Nei L. Ukrainske Likarske Tovarystvo u Lvovi [Ukrainian Medical Association in Lviv] (dijalnist u 1990-2000 rokakh).-Lviv-2000, 67p [In Ukrainian].
3. Korchak-Hordynskiy O. Tretii zjazd Svitovoi Federatsii Ukrainskykh Likarskykh Tovarystv u Kyievi i Lvovi v dnyah vid 3-ho do 16 serpnia 1990 r. [Third Congress of the World Federation of Ukrainian Medical Societies in Kyiv and Lviv] Ukrainskyi Holos/Kanadiiskiy Farmer.-1990, november 19. [In Ukrainian].
4. Kosiv M. Informatsijne povidomlennia (pro ustanovchu konferentsiiu Narodnoho Ruhu Ukrainy za perebudovu) [Information message (on the constituent conference of Ukraine National Movement for restructuring): «Viche», 1989, №1 [In Ukrainian].
5. Likarskyi zbirnyk Nova seriia [Medical Collection New Series] Tom1 Lviv-1991, 96 p. [In Ukrainian].
6. Nechaiev S., Bybliuk O., Kitsera O., Komorovskyj R., Mialkovskij V., Dushkevych I., Huk I., Shtul A., Prypko M. Zvernennia uchasykiv i hostei 1 Europeiskoho konhresu Ukrainskykh Likarskykh Tovarystv do demokratychnyh Rad narodnyh deputativ Lvova ta Lvivskoi oblasti; Vytiah z rezoliutsii Yevropeiskoho Konhresu Ukrainskykh Likarskykh Tovarystv [Appeal of participants and guests of the 1st European Congress of Ukrainian Medical Societies to the Democratic Councils of People's Deputies Lviv and Lviv region; Excerpt from the European Congress resolution of Ukrainian Medicinal Societies: National Health]. Narodne Zdorovia.-1991, №7, p.1-2; [In Ukrainian].
7. Pavlovskiy M., Kitsera O. Kazhu te, shcho dumaiu (interview) [I say what I think (interview)]: Narodne Zdorovia.-1992.-№1 (13).-p.2-2; [In Ukrainian].
8. Pavlovskiy M., Kitsera O. Kliatva likaria Ukrainy (proekt) [Oath of the Doctor of Ukraine (project)] Narodne Zdorovia.-1992.-№1 (13).-p.1-1; [In Ukrainian].
9. Padokh Ya. Rozpovid pro vidvidyny Lvova i vidrodzhennia Lvivskoho NTSh [Visits and the Revival of the Lviv NTSh] - Svoboda (USA).-1990, june 5th, 3 №105, 3p.
10. Panchyshyn A. Muzei istorii halytskoji medytsyny [History Museum of Galician Medicine]: Medychna Gazeta.-1994, 333-34 (34-35), p.4-4. [In Ukrainian].
11. Prohrama Kongresu (Europeyskyi Kongres Ukrainskykh Likarskykh Tovarystv; Ukrainske Likarske Tovarystvo

- Ivano-Frankivshchyny [European Congress of Ukrainian Medical Societies Program; Ukrainian Medical Society of Ivano-Frankivsk].- 1991,may 23-28.-Ivano-frankivsk-1991.-8 p. [In Ukrainian].
12. Programa kulturnykh zahodiv (Tretii Konhres Svitovoi Federatsii Ukrainskykh Likarskykh Tovarystv)-1990, august 11-16.-Lviv, 8 p. [In Ukrainian].
  13. Lvivskiy Derzhavnyi medychnyi instytut, Ukrainske Likarske Tovarystvo u Lvovi, Naukove Tovarystvo im. T.Shevchenka u Lvovi. Prohrama naukovoï konferentsii «Aktualni problemy ukrainskoi medychnoi terminologii». [Program of Cultural Events (Third Congress of the World Federation of Ukrainian Medical Societies)] Lviv-1993, may 27-29, 12 p. [In Ukrainian].
  14. Skochii P., Kitsera O. Vidrozhennia Naukovoho tovarystva im. Shevchenka u Lvovi: [Revival of the Shevchenko Scientific Society in Lviv]: Medychni Kadry.-1989, №31 (1362).-p.1. [In Ukrainian].
  15. Stetsiv H. Vidrozhennia hramu nauky i kultury: [The Revival of Science and Culture Temple].- Leninska Molod, 1989. October 26; [In Ukrainian].
  16. Turkevych Yu., Boryskevych M. Myloserdia povertaietsia (Vidnovleno tovarystvo «Narodna Lichnytsia» imeni mytropolyta Andreia Sheptytskoho): [Charity Returns (Metropolitan Andrey Sheptytsky's «National Hospital» Society restored)] .- Medychni Kadry, 1990, №21(1359), p.1-2. [In Ukrainian].